

ЛЮДИНА І СУСПІЛЬСТВО В КОНТЕКСТІ ВИСОКИХ ТЕХНОЛОГІЙ

УДК 130.2:37.09

М. О. Качуровський

Сумський державний педагогічний
університет імені А. С. Макаренка

ТРАГІЗМ «ЕЛЕКТРОННОЇ» ОСВІТИ

Автор звертає увагу на проблеми, що виникають у сучасному цивілізаційному процесі через втілення в усі клітини суспільного буття електронних засобів і технологій. Від того втрачається сутнісний смисл навчання і виховання. Від того втрачається і духовність людського життя та його вищий сенс. Лише освіта нового татунку здатна продовжити історію людства.

Ключові слова: електронна цивілізація, родова сутність людини, бездуховність, зажерливість, освіта, навчання, виховання.

Третє тисячоліття розпочалося бурхливим втіленням у життя людства новітніх науково-технічних досягнень. Усьому світу стали доступні найновіші технології і знання про них. Усе це призвело до непередбачуваних наслідків, на які майже ніхто не звертає серйозної уваги. Людина почала втрачати свою родову сутність – духовну активність та творчість. Безцінний дар людей – свідомість та мислення нині підмінюється механістичним маніпулюванням, інформаційними символами, смисловими знаками, які не викликають емоцій, переживань, співчуття тощо.

Принагідно згадати переконання Платона про наявність двох світів: одного матеріального, мінливого, черствого – того, що є зовнішнім для людини і огрублює її, і світу духовного, вічного, який знаходиться поза часом і осягається розумом. Він є внутрішнім шляхом сприйняття суцього і розвиває людські чесноти: мужність, мудрість, поміркованість, справедливість. Цим шляхом людина піднімається до світу ідей і він веде у вічність. На жаль, у наш час люди почали втрачати орієнтири до нього. Постійна гонитва за матеріальними благами і владою привели до переваги у всьому першого платонівського світу.

Від того жорстоко страждає освіта усіх рівнів, особливо її виховний процес, його насиченість духовним змістом. Складається враження, що суспільству не потрібні освічені люди. Адже лише в споживацькому середовищі, яке вже склалося, не вигідно щоб люди мислили. Тоді вони потенційно погані споживачі. Потреби таких людей скромні, обдумані і реклама на них не впливає. Тому думка, що людство стає більш освіченим –

ілюзорна. У світі безперервного бездуховного пошуку інформації глибоке переживання предмета знань замінене «інформаційним серфінгом», поверхневим ковзанням по хвилях різноманітних фактів [4, 2]. До того спрямована вся освітня система, оскільки в ній зусилля педагога все більше замінюється простим натискуванням кнопки комп'ютера, ноутбука, планшета, телефона, калькулятора тощо.

У повну силу лунають голоси апологетів віртуальної освіти про її можливості без викладача, його думки, висновків, настанов. Із захопленням вивчаються та популяризуються міркування соціально-філософського характеру про «електронне суспільство» М. Кастельса, забуваючи, що дослідник, маючи право зазирати в майбутнє, не завжди повинен закликати до його реалізації негайно. Вже перестало бути дивним дистанційне, екстернатське, індивідуальне навчання. Розширюється впровадження онлайн-курсів, програм, лекцій, тощо, де психологічний чи моральний (тобто, виховний) вплив викладача зведено до мінімуму.

В наші дні віртуалізація навчального процесу вважається квінтесенцією очно-заочної освіти та самоосвіти і виправдовується стрімким розвитком телекомунікаційних систем, мультимедіа, мобільністю сітьового спілкування тощо. На підставі цього робиться висновок про появу «віртуального педагога». Він постає в системі освіти не як ключова постать, а як менеджер, який забезпечує процес навчання в якості провайдера при навчанні інформаційних носіїв. Мало того, за певних умов, «людський фактор у навчанні практично зникає, і роль викладача виконує комп'ютерна програма...» [1, 33]. Далі, підкреслюють автори цих думок, навчання втрачає педагогічний сенс, але для них ця втрата полягає лише у відсутності навичок мовної комунікації в процесі передачі інформації, і ні слова про виховний аспект навчання.

Дійсно, відомий англійський суспільно-політичний діяч У. Черчіль доречно і образно констатував, що той, хто володіє інформацією, той володіє світом. Проте варто подумати: в чиїх руках знаходиться ця інформація? Для чого вона буде використана – на зло чи добро? Тут на думку знову спадає платонівське переконання про наявність вищого світу, світу духовного, світу розуму, почуттів та переживань. Генезис електронної соціалізації торкається не лише таких сфер суспільного життя як економіка та політика; вона ще глибоко зачіпає духовне життя людей, їх розуміння гуманності, добра та милосердя. На жаль, нині принцип «мати» переважає принцип «бути». І це, насамперед, сталося тому, що в системі сучасної освіти робочий акцент рішуче змістився з духовного на матеріальне.

Споконвічно люди виживали в тяжкій боротьбі з силами природи: негодою, нестачею їжі, хижими звірами. В цих умовах закономірно головним постало задоволення матеріальних благ, що в ХІХ ст. марксизм сформулював як «вічний закон»: матеріальне скрізь і в усьому передує духовному, чим була принижена головна іпостась людського буття – розум і дух.

Суспільство, яке презентує на лідерство в цивілізаційному змаганні неодмінно потребує нових освітніх орієнтирів. На зміну пануючій адаптаційній моделі освіти має утвердитись модель інноваційна, яка постає як відповідь на виклики сучасного інформаційного процесу з його нанотехнологіями, хай-теком, mas media, роботизація тощо. В цій ситуації головною метою освіти постає потреба допомогти людині знайти своє місце в сучасному світі, а головне – можливості для самореалізації.

Але тут велику проблему для сучасного навчального процесу становлять телекомунікаційні засоби. Нині біля 30 % дошкільнят проводять біля телевізора більше 3-х годин на добу. Від того діти в 3 роки відстають у розвитку на один рік, а школярі молодших класів, по суті, зомбуються. Їхня свідомість наповнюється рекламними стереотипами та установками, споживацькими штампами, нав'язаними телепрограмами, які часто далекі від реалій життя, загальнолюдських та національних принципів моралі, естетичних цінностей та ін. Адже діти лише з 14 років здатні самостійно оцінювати інформаційні ситуації більш-менш адекватно, а до того вони все сприймають на віру.

Ще загрозливішими є сучасні інформаційно-технічні засоби для дітей старшого віку. За повідомленням радіопередачі «Школяда» від 24 травня 2010 року старшокласники київських шкіл на телефонні розмови витрачають по 5-6 годин на день. Навіть в школі, коли в класі збирають телефони на час занять, учні для спілкування, ігор, перегляду різного матеріалу під час уроку використовують запасні апарати. Крім того, на духовний стан молодих людей негативно впливає Інтернет, який подає факти життя схематично, фрагментарно в інформаційному ракурсі. Він позбавляє молодь живого спілкування, безпосереднього обміну думками, співучасті в житті інших людей, причетності до соціальних проблем. Наразі в освіті з'явилася проблема «школи жорстокості». Факти того все частіше проявляються не лише у відносинах між школярами; вони нерідко торкаються взаємин учнів та вчителів [5, 3–6], як це дослідила Солуніна.

Плин часу трагедійно поглиблює домінування знань над вихованням. Варто задуматися над проблемою, на яку звернув увагу С. Кримський в одному зі своїх інтерв'ю. Він назвав небезпечним надмірне збільшення наукових знань, які має засвоїти учень, адже наука так стрімко розвивається, що подвоює їх щодня за 3-5 років. Філософ вказує шлях її вирішення. Він, підкреслюючи, що для повноцінного сприйняття наявних знань не вистачить навіть трьох людських життів, нагадує, що є закон «який проходить через усю історію людства, через усю історію формування знань, – закон ущільнення і скорочення знань» [3, 35].

На переконання С. Кримського, учень має здобувати лише базис знань у вигляді аксіом, теорем, законів, принципів, узагальнень тощо. Вивчати треба не весь масив знань, а вихідні положення, з яких потім можна формувати нові знання. Це як у мові, де наявні ледь більше трьох десятків літер, проте з них можна будувати безліч слів та речень. За умови

ущільнення знань виникає можливість появи великої кількості часу для виховної роботи з дітьми, зародження в них того всього духовного, що тепер зникає. Тим самим стверджуються такі суто гомонідні риси як почуття обов'язку і відповідальності.

Їх відсутність несе катастрофічні наслідки для майбутнього людства. Ми називаємо наш образ життя «цивілізованим», хоча не відомо про що йде мова. Бо що це за цивілізація, яка через безвідповідальність породила стільки насилля і страждань, яка довела людство до краю прірви небуття, створивши масу глобальних проблем сучасності, серед яких є і криза освіти? Всі вони без сумніву, започатковані втратою духовності, на що страждає «західна/європейська» цивілізація, претендуючи на світове панування. Її основними цінностями стали результати гонитви за постійною молодістю тіла, повною забезпеченістю та відсутності турбот і обов'язків. У ній людей цінують за достатками, а не за чеснотами.

У цій ситуації дуже небезпечним є те, що діти нерідко перевершують родичів у користолюбстві. Сучасні батьки готові пожертвувати всім, аби забезпечити своїм дітям максимально спокійне, комфортне та зручне життя. Причиною тому постають або труднощі, які випали на їхню долю у житті, або наміри компенсувати відсутність безпосередньої уваги і батьківської опіки і теплоти, через, знову ж таки, постійну гонитву за достатками.

Якими виростуть в таких умовах наступні покоління, коли молодь все більше звикає до зручної та безтурботної домашньої обстановки? Статистика свідчить, що дуже багато молодих людей бажає в дорослому віці жити з батьками. І не тому, що вони цінують спільність сім'ї, а тому, що так комфортно і безпроблемно. Молодь стає безпомічною перед труднощами життя. Молоді люди не вміють переборювати різні життєві негаразди і всіляко намагаються їх уникнути. Очевидно, що матеріальний світ беззастережно в людському естві переважає духовний. І це породила ера кнопкового життя.

Натиском кнопки нині можна вирішити більшість матеріальних та інтелектуальних запитів. Електроніка здатна на все: комп'ютери, телефони, сматрфони, банкомати, різноманітні роботи тощо, вміть вирішують більшість проблем. Ніяких труднощів. Та трагедія полягає в тому, що звикаючи до натиску на кнопки різних хитромудрих пристороїв, і легко знаходячи рішення своїх завдань, людина починає шукати кнопку для отримання щастя, любові, дружби, а то просто гарного настрою. І коли з'ясовується, що такої кнопки немає, то з'являється здивування, а то й злість, бо виявляється, що тут для досягнення бажаного потрібні значні зусилля, наполегливість і виснажлива праця.

Що ж необхідно зробити для зміни подібної ситуації? На наш погляд – досягти переваги духовного над матеріальними у світогляді, потребах і переконаннях людей. Головною дійовою силою тут має стати школа, де в освіті дух, душа і духовність стануть превалюючими. А то історія знає про загибель багатьох цивілізацій: і від кліматичних катастроф, і від геологічних

катаклізмів, і від війн тощо. Невже наша загине через людську бездумність, лінивість, ненажерливість? Не забуваймо, що древні нас застерігали: «все надмірне капосне» [2, 66].

ЛІТЕРАТУРА

1. Алиева Н. З. Становление информационного общества и философия образования / Н. З. Алиева, Е. Б. Ивушкина, О. И. Латратов. – М.: Изд. Академия естествознания. – 2008. – 138 с.
2. Бджола. – Хроніка. – 2000. – С. 60–78.
3. Знания настоянные на совести / И. Каменщикова // Человек без границ. – 2008. – № 1. – С 34–40.
4. Зубов С. Нажми на кнопку / С. Зубов // Человек без границ. – 2008. – № 3. – С. 2.
5. Солуніна Г. Школа жорстокості / Г. Солуніна // Директор школи. Україна. – 2010. – № 7 – 8. – С. 3–7.

РЕЗЮМЕ

М. А. Качуровский. Трагизм «электронного» образования.

Автор обращает внимание на проблемы, возникающие в современном цивилизационном процессе в результате внедрения в каждую клетку общественного бытия электронных средств и технологий. От этого теряется сущностной смысл обучения и воспитания. От этого теряется и духовность человеческой жизни и ее высший смысл. Только образование нового качества способно продлить историю человечества.

SUMMARY

M. A. Kachurovskii. The tragedy of the "electronic" education.

The author draws attention to the problems arising in the modern civilization process as a result of the introduction of electronic tools and technologies in every cell of social life. So the essential meaning of education is lost. So the spirituality and essential meaning of human life is lost. Only education of a new quality can lengthen the history of mankind.